

Prof.univ.dr. Lizica Mihuț
Lector univ. drd. Bianca Miuța

Câteva aspecte privind pronumele din perspectiva Gramaticii Academiei, ediția 2005

Evoluția lingvisticii în ultima jumătate a secolului XX se caracterizează prin schimbarea modului de înțelegere a fenomenului lingvistic, fapt ce a dus la o regândire a materialului teoretic, la o reexaminare minuțioasă a faptelor de limbă. Achizițiile specifice acumulate în acest interval au fost asimilate în măsura în care completează, precizează, rafinează sau corectează reprezentarea structurii gramaticale a limbii române contemporane și contribuie la aprofundarea înțelegerii modului de funcționare a limbii.

Teoretic, integrarea acestor numeroase informații într-o viziune unitară s-a realizat prin asocierea aspectului descriptiv cu perspectiva funcțională asupra limbii, în termenii gramaticii funcționale, a cărei caracteristică principală o reprezintă implicarea procesului de comunicare în descrierea sistemului: fenomenul gramatical este studiat și descris ca parte componentă a sistemului, dar și sub aspectul utilizării în activitatea comunicativă, ceea ce impune numeroase reinterpretări și completări și ceea ce a condus la elaborarea unei noi Ediții a Gramaticii Academiei, care se revendică, fără îndoială, în Gramatica Limbii Române, apărută în 1963. Noua Ediție a Gramaticii Academiei reprezintă un „popas” important în regândirea limbii române, în norme și sinteze revelatoare.

Însă, problemele gramaticii limbii române au fost studiate din varii perspective. Indiferent de orientări teoretice, cercetările s-au întemeiat pe o reexaminare și pe o regândire minuțioasă a materialului, iar reșezarea faptelor într-un cadru conceptual presupune riguroasă dar și reinterpretare și reevaluare.

Intenția noastră este să abordăm pronumele din perspectiva celor două ediții ale Gramaticii Academiei, cu exemplificări, sperăm edificatoare. Pronumele reprezintă o clasă lexico-gramaticală de cuvinte lipsite de autonomie semantică, având rolul de a reprezenta într-o propoziție entități lexico-gramaticale cărora le ține locul. Față de substantiv, adjectiv, verb sau adverb, pronumele nu dispune de referință proprie, funcționând ca **diectice** (pronumele își are referința din comunicare) și **anatorice** (pronumele își ia sensul prin

coreferențialitate, de la un antecedent sau de la un subsecvent împreună cu care constituie o legătură de referențialitate)

Pronumele are anumite caracteristici semantice care aduc informații suplimentare în comunicare, fapt ce dovedește că obiectul evocat este perceput de vorbitor în raport cu situația discursivă și cu proximitatea spațio-temporală.

"Pronumele este partea de vorbire care se declină și ține locul unui substantiv" este definiția din Gramatica Limbii Române, apărută în 1963 la Editura Academiei.

Definiții asemănătoare cu cea de mai sus le putem întâlni și în alte studii de specialitate existente până la apariția Gramaticii Academiei, Editia 2005. Astfel, în *Gramatica pentru toți*, Mioara Avram completează definiția: "Este partea de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv, dând și diverse indicații descriptive cu privire la obiectul denumit de el. Unele pronume (sau numai unele forme) pot înlocui în întregime propoziții sau fraze".¹

La Theodor Hristea în *Sinteze de limba română* și Ada Iliescu în *Gramatica aplicată a limbii române*, "pronumele este partea de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv, dând și diverse indicații gramaticale cu privire la acesta".²

Din definițiile amintite reiese caracteristica fundamentală a pronumelui, aceea de a substitui un alt termen. Unitățile lexicale subordonate pronumelui sunt dependente de prezența în discurs a unui nume sau grup nominal, concretizându-se ca rezultat al asocierii cu un substantiv. Spre exemplu, în enunțul: "*El este student eminent*", pronumele personal *el* poate reprezenta o unitate lexicală care substituie un substantiv.

Gramatica Academiei, Editia 2005 acceptă definiția obișnuită, încadrând pronumele "într-o clasă lexico-gramaticală de cuvinte fără autonomie semantic-referențială, având rolul de a reprezenta (=a evoca) în enunț entități prezente implicit sau explicit în universul de discurs".³

Funcționarea pronumelor ca deictice și anaforice, spre deosebire de alte părți de vorbire, face ca acestea să aibă o poziție specială în raport cu celelalte. Ca deictice, pronumele își iau referința din situația de comunicare. Pronumele de persoana I și a II-a sunt întotdeauna deictice. Prin semnificația lor, termenii deictici asigură

---

¹ Mioara Avram – *Gramatica pentru toți*, Ed. Academiei, București, 1986, p. 118

² Ada Iliescu, *Gramatica aplicată a limbii române*, Ed. Didactică și Pedagogică, ediția a II-a, București, 2003, p. 55

³ Xxx *Gramatica Limbii române*, Ed. Academiei Române, București, 2005, p. 181

ancorarea limbajului lingvistic (a enunțului) în situația de comunicare în care este produs. Pronumele de persoana I, *eu*, reprezintă *locutorul*; pronumele de persoana a II-a, *tu*, reprezintă *alocutorul*. Atât locutorul cât și alocutorul sunt diferiți de la o situație de comunicare la alta. Alocutorul îi spune locutorului în enunț: "*Tu și cu mine suntem studenți buni*".

Ca anaforice, pronumele își iau semnificația prin conferențialitate de la un antecedent sau de la un subsecvent din discurs, alături de care formează un lanț referențial. În enunțul: "*Maria a câștigat, prin urmare ea a luat premiul*", pronumele *ea* din propoziția a II-a, se referă la subiectul primei propoziții. În enunțul "*Studentul se consideră pregătit*", pronumele *se* își ia referința de la nominalul *Studentul* pe care îl reprezintă.

Pronumele la persoana a III-a și pronumele nepersonale funcționează fie ca deictice, fie ca anaforice. De exemplu, *ceva* este deictic în enunțul: "*Cumpăr ceva*" unde referentul se înțelege din contextul comunicării - *ceva* putând însemna un anumit obiect în funcție de situația de comunicare. *Ceva* funcționează și ca anaforic în enunțul "*Ești mereu trist, ceva nu e în regulă*" - sensul celei de-a doua propoziții este ambiguu, permițând mai multe interpretări.

În afară de caracterul deictic și anaforic, unele pronume au trăsături semantice care aduc informații suplimentare. De exemplu, pronumele (*acesta, aceasta*) reprezintă în discurs o entitate și arată modul în care locutorul percepe situarea ei pe coordonate spațio-temporale, discursive, cognitive, pronumele (*nimeni, nimic*) evocă în discurs un ansamblu vid de entități, iar (*care, cine, ce*) arată o clasă de entități ai cărei membri trebuie fixați prin răspuns, de către alocutor.

Datorită acestor trăsături semantice, pronumele a fost clasificat în **Gramatica Academiei, Editia 2005** în mai multe subclase.

În **Gramatică Academiei, Editia 1963** există tradiționala clasificare a unităților lexice în părți de vorbire, ceea ce pune în evidență particularitățile gramaticale care se manifestă la nivel sintactic și morfologic. Gruparea în părți de vorbire a cuvintelor este considerată fundamentală de către teoreticienii **Gramaticii Academiei, Editia 2005**. Gruparea aceasta cuprinde toate cuvintele unei limbi într-un număr de clase diferențiate prin particularități specifice care condiționează și permit cuprinderea lor în organizarea comunicării. Fiecare clasă astfel delimitată poate fi supusă unei operații de subclasificare, ținând seama de prezența unor

particularități suplimentare - sintactice, morfologice, dar și semantice.

Pronumele constituie o subclasă de proforme. Proformele sunt cuvinte care substituie sau înlocuiesc alte entități din discurs. Ele depind referențial de context, își precizează referentul prin stabilirea unui raport anaforic cu alt component al comunicării. Această particularitate funcțional-semantică permite pronumelui să substituie alți termeni, cuvinte, grupuri de cuvinte, propoziții.

Evocarea unei entități din discurs printr-o proformă se numește **pronominalizare**. Aceasta este un fenomen parțial gramatical, parțial pragmatic.

Din punct de vedere **gramatical**, pronominalizarea se realizează printr-o reluare de informație. În acest proces, formele pronominale preiau mărcile de gen și număr de la nominalul pe care îl evocă în discurs. Ex.: "*Iată cartea împrumutată de la tine. Am citit-o cu multă atenție*".

Din punct de vedere **pragmatic**, pronominalizarea se realizează dacă obiectul pe care alocutorul îl atribuie ca referent al proformei este identic cu obiectul pe care locutorul l-a desemnat prin întrebuintarea proformei. În următorul dialog, pronominalizarea este reușită:

Exemplu:

-- *Am cumpărat cartea despre care am vorbit.*

-- *Cea de Eminescu ?*

-- *Da.*

Aici atât locutorul cât și alocutorul vorbesc despre același obiect. În următorul dialog, pronominalizarea este nereușită, deoarece obiectul despre care vorbește locutorul nu este identic cu cel la care se referă alocutorul:

Exemplu:

-- *Am cumpărat cartea despre care am vorbit.*

-- *Cea de Eminescu ?*

-- *Nu, cea de Caragiale.*

Pronumele se deosebeste de alte subclase de proforme prin particularități semantice, sintactice și morfologice.

Din punct de vedere **semantic**, pronumele reprezintă în discurs o entitate sau un ansamblu de entități: *eu, acesta, cineva, toți, nimeni*.

Din punct de vedere **sintactic**, pronumele apare în poziții tipice pentru grupurile nominale.

Exemplu:

Elevii studiază în biblioteca școlii. -- Ei se joacă în curtea școlii. (fiecare, toți, ai noștri, aceștia)

Am cumpărat cartea. -- Am cumpărat-o (pe aceasta, asta, ceva)

Din punct de vedere **morfologic**, pronumele prezintă flexiune de tip pronominal, adică marchează opoziții de gen, număr și caz.

Eterogenitatea este o caracteristică a părților de vorbire din limba română. Pronumele românești au fost moștenite din latină sau formate în interiorul limbii romane din elemente latinești. Toate pronumele fac parte din vocabularul fundamental și alcătuiesc o clasă închisă de forme, cu frecvență ridicată în vorbire, profund eterogenă. Eterogenitatea clasei se manifestă în plan semantic - referențial, sintactic și morfologic.

Eterogenitatea **semantic-referențială** se manifestă prin diverse subclase lexico-semantice de pronume, iar cea **sintactică** se manifestă prin calitatea de substituit sau nonsubstituit a pronumelor în diverse contexte.

În calitate de substitute, pronumele poate înlocui:

- grupuri nominale, având drept centru un substantiv propriu

Exemplu:

Maria citește. Ea are de învățat.

- substantiv însoțit de determinări:

Exemplu:

Fata harnică muncește. O vom răsplăti.

- propoziție

Exemplu:

Am greșit, o recunosc.

Eterogenitatea pronumelui se manifestă și prin capacitatea de a se combina, ca adjective pronominale cu un nume: unele clase de pronume pot deveni adjective pronominale, în timp ce alte pronume nu au această calitate.

Exemplu:

Îi fac o vizită prietenei mele.

Mele este adjectiv pronominal posesiv provenit prin schimbarea valorii gramaticale din pronume posesiv pus să determine substantivul în genitiv *prietenei*. În același enunț, *îi* este o formă neaccentuată a pronumelui personal propriu-zis, la persoana a III-a, singular, caz D și nu își poate schimba valoarea gramaticală.

Clasificarea pronumelor

În gramatica tradițională se disting următoarele categorii de pronume:

personal, reflexiv, de întărire, posesiv, interogativ-relativ, demonstrativ, nehotărât și negativ. Pronumele posesive, interogative-relative, demonstrative, de întărire, nehotărâte și negative pot însoți substantive, determinându-le. În această situație ele se numesc **adjective pronominale posesive, interogative-relative, demonstrative** etc.

Aceeași clasificare o face și Mioara Avram în studiul amintit, doar că mai face o precizare referitoare la o particularitate: câteva specii de pronume cunosc și categoria persoanei - pe lângă pronumele numite personale, în această situație mai sunt și pronumele reflexive, cele de întărire și cele posesive. Restul nu au categoria persoanei și, prin urmare, sunt pronume nepersonale.

Noua Gramatică a Academiei clasifică pronumele în mai multe subclase, pe baza trăsăturilor semantice și a caracterului lor deictic și anaforic:

- a) pronume personale:
  - 1. pronume personale propriu-zise;
  - 2. pronume de politețe;
  - 3. pronume reflexive;
  - 4. pronume de întărire;
  - 5. pronume posesive.

- b) pronume nepersonale
  - 1. pronume demonstrative;
  - 2. pronume de cuantificare: pronume nehotărâte, pronume negative;
  - 3. pronume relative; pronume interogative;
  - 4. pronume hibride: pronume relative-interogative, pronume relative-exclamative.

Pronumele personal propriu-zis este pronumele care desemnează diferite persoane în funcție de gen, număr și caz.

Exemplu:

*"Cu un cântec de sirenă,
Lumea-ntinde lucii mreje ...
Tu pe-alături te strecoară."
(Mihai Eminescu)*

Pronumele de politețe este utilizat în vorbirea cu

persoanele sau despre persoanele cărora li se cuvine respect.

Exemplu:

*"Vai de mine! la noi se fumează. Bărbatu-meu fumează ... și ... **dumnealui** ... mi se pare că-i cam place. Și zicând "**dumnealui**", mama mi-arată răsând pe domnul maior" (pe copil) (I.L. Caragiale).*

Pronumele reflexiv indică persoana gramaticală și exprimă identitatea subiectului cu un complement (direct sau indirect).

Exemplu:

*„Și fiindu-și **șie** dragă cum nu-i este nime-n lume...”*
(Mihai Eminescu)

Pronume de întărire însoțește un substantiv sau un pronume cu scopul de a preciza obiectul determinat.

Exemplu:

*"**Însuși** Mircea mână-n luptă vijelia-ngrozitoare"*
(Mihai Eminescu)

Pronumele posesiv exprimă ideea de posesie înlocuind atât numele posesorului, cât și pe cel al obiectului posedat.

Exemplu:

"Și ce cap frumos răsare!
*Nu-i **al meu**? **Al meu** e oare?"*
(George Coșbuc)

Pronumele demonstrativ arată apropierea, depărtarea (în spațiu sau timp) sau identitatea obiectului cu sine însuși sau cu alt obiect.

Exemplu:

„Aștept...”
*Că-mi vei da prins pe-**acela ce** umilit ți-l cer...”*
(Mihai Eminescu)

Pronumele interogativ ține locul în propoziții interogative, cuvintelor așteptate ca răspuns la întrebare.

Exemplu:

*„Ții tu minte **câte-n** lume-ai auzit?”*
(Mihai Eminescu)

Pronumele relativ face legătura între propoziții subordonate și propozițiile regente, având rol de conjuncții și păstrându-și în același timp capacitatea de a avea funcție sintactică.

PP CD

Exemplu: Nu știu¹ / ce s-a întâmplat în acea zi².

SB PP

Cine muncește¹ / are de toate².

Pronumele relativ-exclamativ rezultă din trecerea unei

propoziții exclamative din vorbirea directă în vorbirea indirectă.

Exemplu:

Ce persoană cumsecade!

--> *Toți spuneau ce persoană cumsecade este.*

Pronumele nehotărât ține locul unui substantiv fără să dea vreă indicație precisă asupra obiectului.

Exemplu:

*"N-apuc bine a scăpa din **una** și dau peste **alta**."*

(Ion Creangă)

Pronumele negativ ține locul într-o propoziție negativă substantivului din propoziția pozitivă corespunzătoare, negându-l totodată.

Exemplu:

„ **Nimeni** nu o știa de unde este și cine este. ”

(Costache Negruzzi)

Categoriile gramaticale ale pronumelui

Părțile de vorbire flexibile suferă modificări formale prin care se exprimă noțiunile morfologice fundamentale numite categorii gramaticale. Categoriile gramaticale proprii limbii române sunt: genul, numărul, cazul, gradul de comparație, persoana, diateza, modul și timpul.

Categoriile gramaticale întâlnite la majoritatea pronumelor sunt cazul, numărul și genul. Prin aceste categorii, flexiunea pronominală se aseamănă cu cea substantivală, dar are și trăsături proprii. Câteva specii de pronume cunosc categoria persoanei (pronumele personale propriu-zise, pronumele de politețe, pronumele reflexiv, pronumele de întărire și cel posesiv) și prin aceasta se aseamănă cu verbul.

Aceste categorii gramaticale nu caracterizează toate pronumele. Unele pronume personale nu au gen (**eu, tu**); pronumele interogative relative (**care, cine, ce**), nehotărâte (**toți, alții**), negative (**nimeni**), demonstrative (**acesta, acela**) nu au persoană; altele, cele interogative-relative (**care, cine, ce**), nehotărâte (**oricare**) și negative (**nimic**) nu au gen și număr sau caz (**cât** la singular); alte pronume sunt invariabile (**ce**).

Persoana: Unele pronume (personale propriu-zise, reflexive, posesive, de întărire și de politețe) au forme de persoană pentru a arăta că se referă la vorbitor (**persoana I**), la cel cărui i se adresează vorbitorul (**persoana a II-a**) sau la altă persoană (**persoana a III-a**). În gramatica tradițională persoana I este cea care vorbește; persoana a II-a este cea cu care se vorbește; persoana a III-

a este cea despre care se vorbește.

În **Gramatica Academiei, Editia 2005** apar alte noțiuni referitoare la persoană. Prin categoria persoanei se gramaticalizează în discurs cele trei elemente constitutive ale situației de comunicare: **locutorul** (persoana I); **alocutorul** (persoana a II-a); **nonlocutorul** sau **nonalocutorul** (persoana a III-a). Nonlocutorul formează obiectul comunicării dintre locutor și alocutor. Semnificația gramaticală abstractă a persoanei se lexicalizează în discurs ca pronume personale propriu-zise (**eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele**) sau ca pronume personale cu semnificații suplimentare (**dumneata, însumi, mă, te, se etc.**).

Categoria persoanei la pronume exprimă opozițiile:

a) opoziția dintre locutor și alocutor

b) opoziția dintre locutor/alocutor (corespunzători persoanei I și a II-a) și nonlocutor (persoana a III-a).

În aceleași contexte cu persoana a III-a apar și pronumele nepersonale care impun predicatului formă de persoana a III-a.

Exemplu:

*El citește. -- Acesta citește. -- Unul citește. -- Cine citește? -
- Cine citește reușește.*

Numărul: Categoria gramaticală a numărului exprimă opoziția **unicitate/multiplicitate** prin două valori: singular și plural. La pronumele personale propriu-zise, numărul are semnificație specială la persoana I și a II-a. Pronumele personale de persoana a III-a precum și pronumele nepersonale preiau numărul de la nominalul pe care îl reprezintă în discurs.

Categoria numărului se exprimă diferit de la o subclasă semantică de pronume la alta: prin forme supletive (eu - noi, tu - voi, el - ei, ea - ele), prin desinențe comune cu substantivul (**dânsul** - **dânși**, **dânsa** - **dânșele**, **acesta** - **aceștia**, **altul** - **alții**), prin desinențe specifice flexiunii pronominale (**căruia** - **cărora**, **altuia** - **altora**), prin flexiunea unuia dintre componenți (**înșuși** - **înșiși**, **aceiași** - **aceiași**) sau prin flexiunea unuia dintre componenți și prin desinențe (**celălalt** - **ceilalți**). În cadrul diverselor subclase semantice nu toți membrii subclasei marchează opoziția de număr. Aici este vorba despre pronume invariabile în raport cu numărul: se, ce, cine, orice etc. Invariabilitatea în raport cu numărul poate fi totală (**se**) sau doar parțială, pentru unele genuri sau cazuri (**care - sg/ care - pl; căruia - căroră - pl**).

Genul: Categoria genului la pronume se manifestă prin două valori opozabile: masculin și feminin. pronumele preia

numărul, persoana și genul cuvântului pe care-l substituie. Acordul în gen este o formă de reconstituire neechivocă a legăturii dintre proformă și cuvântul pe care aceasta îl reprezintă în discurs. Există trei situații de acord:

a) **Acord formal:** pronumele preia mărcile genului gramatical al nominalului pe care îl reprezintă în discurs: *Am citit cartea pe care mi-ai împrumutat-o*. Pronumele care înlocuiesc formele de singular ale substantivelor neutre, sunt reprezentate în discurs prin forme de singular masculin, iar formele de plural ale substantivelor neutre sunt reprezentate prin forme de plural feminin ale pronumelor.

Exemplu:

Am vizitat un muzeu. Ti-l recomand și ție;

Am vizitat niște muzee. Ți le recomand și ție.

b) **Acord referențial:** genul pronumelui corespunde sexului natural al nominalului substituit.

Exemplu:

M-am întâlnit cu Maria. Am întrebat-o despre tine.

c) **Absența acordului:** este întâlnită atunci când se folosesc pronume cu formă fixă pentru dublarea unei propoziții sau fraze. Acestea pot fi dublate prin:

- forma de singular feminin a pronumelui personal **o**, poziția sa de complement direct este dublată datorită existenței anumitor verbe:

Exemplu:

A spus-o tuturor că se va răzbuna pe el.

- pronumele relativ compus **ceea ce**.

Exemplu:

Vorbea tare ceea ce a deranjat pe toată lumea.

- forma de feminin singular a pronumelui demonstrativ **asta**.

Exemplu:

Că e supărat, asta cred, dar că nu mai doarme de supărare, asta nu mai cred.

La unele pronume, opozițiile de gen se marchează prin forme supletive (**el-ea, ei-ele**) sau prin forme flexionare ale articolului care intră în structura pronumelui (**dânsu/dânsa, dânsii/dânsele**); la alte pronume opoziția de gen se manifestă prin desinențe (**acestuia-acesteia**), prin flexiune internă și desinențe (**celuilalt-celeilalte**).

Nu la toate pronumele este marcată opoziția de gen. Doar

pronumele de întărire și pronumele demonstrative marchează această opoziție în întregime. Celelalte sunt, în diferite grade, invariabile în raport cu genul. La unele pronume (relative, negative) invariabilitatea este totală; la altele (personal propriu-zis, posesiv) invariabilitatea este parțială. Rezultă un sistem de omonimii de gen specific fiecărei subclase semantice de pronume sau fiecărui membru al subclasei.

Cazul: exprimă raporturile sintactice care se stabilesc între cuvinte în cadrul propoziției. Pronumele nu preia cazul de la termenul pe care îl evocă în discurs, ci se înscrie într-un sistem propriu de relații între cuvinte. Identitatea de caz între pronume și nominalul substituit este doar o coincidență.

Exemplu:

Elevul a răspuns corect când l-am întrebat.

Copiii au luat cu ei costumele de carnaval.

În limba română sunt cinci cazuri (nominativ, acuzativ, genitiv, dativ, vocativ), însă la unele dintre ele, pronumele au paradigme defective. Pronumele personal propriu-zis de persoana I și a II-a nu are forme la genitiv; pronumele personal propriu-zis de persoana I și a III-a nu are forme de vocativ; pronumele personal propriu-zis are forme accentuate doar la nominativ, genitiv și vocativ, iar forme neaccentuate la dativ și acuzativ; pronumele reflexive nu au forme de nominativ, genitiv și vocativ; pronumele demonstrative, posesive, de întărire, nehotărâte, negative, relative-interogative nu au forme la vocativ.

Opozițiile cazuale sunt marcate prin forme supletive eu-mie / tu-ție / el-lui; prin desinențe însoțite de alternanțe fonetice: acesta-acestuia, care-căruia, fiecare-fiecăruia; prin flexiunea unuia dintre componenți: celălalt-celuilalt, aceeași-aceleiași. Opoziția de caz se mai manifestă și prin prepozițiile care însoțesc formele pronominale. Există prepoziții care cer acuzativul: **de, spre, la, cu, din, despre, pentru** etc.; alte prepoziții cer dativul: **grație, mulțumită, datorită, potrivit, aidoma, asemenea, conform, contrar**; iar genitivul este cerut de: **contra, împotriva, împrejurul, înaintea, înapoia, deasupra, dedesubtul**.

Exemplu:

Ieri m-am întâlnit cu el.

Lupta împotriva lor va fi grea.

Grație lor, am reușit.

Cazurile genitiv și dativ se pot confunda. prepozițiile ajută la identificarea corectă a celor două cazuri. Prepozițiile care cer

genitivul se recunosc după forma lor articulată: împotriva, împrejurul, înaintea etc. Când prepoziția care cere genitivul are formă nearticulată, cazul se construiește cu forma neaccentuată a pronumelui personal propriu-zis în dativ: "Deasupra-mi teiul sfânt ..." (M. Eminescu).

Atunci când apar ca determinări într-un grup nominal și se comportă ca niște adjective pronominale. În afară de pronumele personale propriu-zise, cele de politețe și cele reflexive, toate pronumele pot deveni adjective pronominale atunci când determină un nominal.

Adjectivele pronominale au trăsături comune atât cu adjectivele cât și cu pronumele corespondente, dar se și deosebesc de acestea.

Acordul în gen, număr și caz cu nominalul regent, este o asemănare în comportament a adjectivului propriu-zis cu adjectivul pronominal.

Exemplu:

Toți copiii au nevoie de dragoste.

Ne întâlnim pe strada noastră.

Adjectivele propriu-zise și adjectivele pronominale diferă prin următoarele trăsături:

a) adjectivele propriu-zise se pot combina cu morfisme ale intensității și gradării, în timp ce adjectivele pronominale nu acceptă categoria intensității.

b) adjectivele pronominale prin conversie pot deveni pronume.

Exemplu:

Toți copiii citesc basme.

Toți citesc cursurile.

La toate adjectivele pronominale se poate întâmpla acest fenomen, dar la adjectivele propriu-zise, se întâmplă mai rar.

Exemplu:

Erau mulți oameni **răniți**.

Erau mulți **răniți**.

c) tot prin conversie, adjectivele propriu-zise pot deveni adverbe și substantivele, însă adjectivele pronominale nu pot dobândi statut adverbial, nici nominal.

Exemplu:

Elevul **ordonat** are caiete curate. (adjectiv propriu-zis)

Elevul scrie **ordonat**. (adverb)

Ordonatul scrie frumos. (substantiv)

d) adjectivele pronominale nu pot avea funcția sintactică de nume predicativ și predicativ suplimentar, spre deosebire de adjectivele propriu-zise care pot avea această funcție sintactică.

Exemplu:

Elevul este ordonat./ Elevul este acest.

e) în ceea ce privește topica, adjectivele pot sta atât în fața cât și după substantivul determinat (cu excepția adjectivelor categoriale: an școlar - școlar an); în schimb această modificare a topicii este posibilă doar la unele adjective pronominale (acest băiat - băiatul acesta, fiecare carte - carte fiecare).

Atunci când substantivul determinat este precedat de un adjectiv pronominal sau propriu-zis, acest substantiv nu se poate articula hotărât, cu excepția cazului în care este precedat de un adjectiv pronominal de întărire și a adjectivelor pronominale nehotărâte: tot, toată, toate: **acest băiat** - **istetul băiat** - **însuși băiatul** - **toți băieții**.

Prin definiție, adjectivul determină substantivul. Adjectivul pronominal, ca orice adjectiv, determină și el un substantiv dând indicații asupra modului de prezentare a entității desemnate de acest substantiv: entitatea este **cunoscută cu precizie**: *acest copil* - *copilul*; este **indeterminată**: *un copil* - *orice copil*; este **cuantificată**: *câțiva copii* - *toți copiii* - *doi copii*; este **participantă la relația de posesie**: *copilul meu*. Unele elemente din categoria determinării se exclud reciproc: *trei copiii*, *fiecare copilul*, altele sunt concurente: *acești trei copii ai mei* - mai multe tipuri de adjective determină un substantiv.

În limba română, pronumele personal propriu-zis, pronumele de politețe și cel reflexiv nu au corespondent adjectival. În afară de pronumele posesive și de întărire care nu au un statut special (statutul de determinare de tip adjectival este discutabil la formele din clasa pronumelui posesiv și la formele pronumelui de întărire), toate celelalte pronume (pronumele nepersonale: demonstrative, nehotărâte, negative, relative, interogative) cunosc și realizări adjectivale, funcționând ca determinări în cadrul grupului nominal. La unele pronume (demonstrative) realizările adjectivale apar pentru toate formele (de apropiere, de depărtare, de identitate), la unele pronume (nehotărâte, negative, relative, interogative) realizările adjectivale nu apar pentru toate formele.

BIBLIOGRAFIE

- * * * *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005;
- * * * *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, Editura Academiei, București, 1982;
- * * * *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Editura Academiei R.S.R., Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan", București 1975;
- * * * *Gramatica limbii române*, Ediția I-II, Editura Academiei R.P.R., București, 1963;
- * * * *Gramatica limbii române*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, vol. I *Morfologia*, Editura Academiei R.S.R., București, 1966;
- * * * *Gramatica limbii române*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, vol. II *Sintaxa*, Editura Academiei R.S.R., București, 1966;
- * * * *Gramatica limbii române*, I - Cuvântul, Editura Academiei Române, Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan – Al. Rosetti", București, 2005;
- * * * *Gramatica limbii române*, II - Enunțul, Editura Academiei Române, Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan – Al. Rosetti", București, 2005;
- * * * *Gramatica uzuală a limbii române*, coordonator: Teodor Cotelnic, Editura Litera, București, 2000;

***

- Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*, Editura Academiei, București, 1986;
- Bejan, Dumitru, *Gramatica limbii române – compendiu*, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1995;
- Bulgăr, Gheorghe, *Limba română - fonetică, lexic, morfologie, sintaxă, stilistică*, Editura Vox, București, 1995,
- Burcescu, Mugur, *Gramatica de nota 10, bacalaureat, admitere în învățământul superior*, Editura Aula, Brașov, 2000;
- Coleașa, Iancu, *Probleme de gramatică română. Întrebări și răspunsuri*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978;
- Constantinescu, Silviu, *Limba română*, Editura Lucman, București, 1999;
- Coteanu, Ion, *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Albatros, București, 1982;
- Goia, Vistian, *Ipostazele învățării limbii și literaturii române*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 1999;
- Hristea, Teodor, autor principal și coordonator, *Sinteze de limba română*, ediția a III-a, revizuită și îmbogățită, Editura Albatros, București, 1984;
- Iliescu, Ada, *Gramatica aplicata a limbii romane*, ediția a II-a, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2003;

- Jordan, Iorgu, Robu, Vladimir, *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978;
- Irimia, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iași, 1997;
- Metea, Alexandru, *Limba română de la A la Z*, Editura Helicon, Timișoara, 1998;
- Mihuț, Lizica, *Gramatica limbii române*, Editura Multimedia, Arad, 1996;
- Mihuț, Lizica, *Limba română contemporană. Morfologia. Sinteze.*, Seria Cursuri Universitare, Universitatea “Aurel Vlaicu” din Arad, Facultatea de Teologie, Arad, 1995;
- Mihuț, Lizica, *Gramatica limbii române*, Editura Multimedia, Arad, 1996;
- Mihuț, Lizica, *Corectitudine în vorbire și scriere*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999;
- Mihuț, Lizica, Miuța, Bianca, *Limba Română. Sinteze și exerciții*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2007;
- Moceanu, Ovidiu, *Gramatica limbii române. Compediu*, Editura Aula, Brașov, 1999;
- Popescu, Ștefania, *Gramatica practică a limbii române*, Editura Tedit FZH, București, 2001;